

van. A gyomromból tör elő”), reflektálni nem tud a jelenségre. S talán éppen ezért nem sikerül racionális (társadalmi, orvosi stb.) érvek felől megközelíteni, érteni Jonghjét a környezete számára.

A *Növényevő* egy olyan megrázó és mélyre ásó másféle történet testről és lélekről, amelyben az anyagból és a tu-

datos létezésből való kivetkőzés felől kérdőjeleződik meg az emberi, az állati és a növényi, illetve az ezek kategóriáival le nem írható létezés. Akár radikális kritikaként értelmezzük, akár nem, megválaszolatlan marad a kérdés, hogy mi marad/lesz mindezen le- vagy újjáépülés után.

BALASSI, A REJTÉLY

Gömöri György: *A rejtőzködő Balassi*

■ „Balassi a magyar reneszánsz költészet legkiemelkedőbb alakja”, „Balassi a 16. század örök szerelmese”, „Balassi az Istentől el nem távolodó *poeta doctus*”... néhány azok közül a Balassi-meghatározások közül, amelyekbe a Balassi-műelemzések olvasása során, középkoról kezdődően, akarva-akaratlan, minden olvasó beleütközik. Gömöri György és *A rejtőzködő Balassi* írása túlmutat az általános műelemzői megközelítések során létrejött, mára már részben közhelyessé vált meghatározásokon, és egy adatokon, illetve egy bonyolult kapcsolathálózaton alapuló, összetett Balassi-kép körvonalait rajzolja meg mind a „balassológusok”, mind pedig a hétköznapi befogadók számára.

Gömöri György ezen kötetében az olvasó már korábban megjelentetett írásokkal is találkozhat (erre a kötet előszavában maga a szerző hívja fel a figyelmet), valamint a gyűjtemény darabjai között is felfedezhető némi átfedés, ám ezen ismétlődések az adott tanulmányban tárgyalt új információk közegében nem akasztják meg az olvasás menetét és annak minőségét, sőt egy olyan fonalat biztosítanak a befogadó számára, melynek segítségével gördülékenyen, folyamatos visszatekintés nélkül is könnyedén kiszűrheti a fontosabb gondolatokat. Az előbb említett gördülékeny jelleg nem csupán a bennfentes irodalmárok számára válik érzékelhetővé, hanem a kívülállók is egy

már-már szórakoztató, olvasmányos szöveggel találkozhatnak, hiszen a szerző viszonylag kis számban és csak indokolt esetben használ *terminus technicusokat* vagy idegen eredetű kifejezéseket, jelentésüket pedig rögtön feltűnésük után meg is magyarázza (pl. a gyűjtemény 188. oldalán használt *wishful thinking* angol kifejezés használatát követően a törzsszöveg részeként értesülünk annak magyar jelentéséről). A gyűjteményben szereplő tanulmányok folyamatosága természetesen nem magyarázható csupán a szak-, illetve idegen kifejezések alacsony számával, hiszen nagy szerepet játszik a számos mellék- és főszereplővel ellátott egységes szálon futó történet sorozatszerűsége is. Fontos megjegyeznünk azonban, hogy nem egy kronologikus értelemben vett sorozatszerűségről beszélünk, sokkal inkább egy olyasféléről, amely az előbb említett szereplőket ugyan mindannyiszor Balassihoz, de más-más élet-eseményhez (vagy adott esetben más korhoz) társítja, ezzel megbontva a tanulmányokban megjelenített idő statikusságát, és sajátos reflexiót hoz létre a szépirodalom és szakirodalom, valamint a múlt és jelen dimenziói között.

A Rigán Lóránd által szerkesztett kötetben Gömöri tizennyolc írása lelhető fel, melyek közül tizenhat szaktanulmány, kettő pedig a szerzőnk által megalkotott, de a gyűjteménnyel tematikájában összefüggő, azaz Balassi lengyel-

országi kapcsolatairól szóló, azokhoz kapcsolódó szépirodalmi szöveg. Ahogyan azt az előszóból megtudhatjuk, a gyűjteménybe foglalt tanulmányok nem fedik le a szerző Balassi Bálintról szóló írásainak összességét, ám a legfontosabb tanulmányok mégis fellelhetőek a kötetben. Ezen tanulmányokról a kötet hatodik oldalán további fontos információkat szerezhetünk, mégpedig, hogy két nagyobb csoportra oszthatók: „beszámoló a lengyel vonatkozásokról, de azokról az albumbejegyzésekről is, amelyeket Koppenhágában, illetve Boroszlóban találtam”. Ezen információnak közlése által a szerző lehetőséget biztosít az olvasó számára, hogy még az olvasási folyamatba való tényleges belemerülés előtt megteremtsen egy olyan egyéni „olvasási közeget”, amely a szövegben bemutatott információk minél nagyobb mértékben történő, adekvát befogadásához szükséges. Az adekvát befogadás lehetőségének valóságosságát maga Gömöri példázza, hiszen mind a kötetben megemlített, szakmailag elismert kutatók írásaiban, mind pedig saját munkáiban is „jelen van”, jelenléte pedig nem merül ki a szerzőségben, hanem olvasói szemszögből is képes látni és bírálni az idézett vagy csupán megemlített szövegeket.

A szerző kimagasló, „határokon átívelő” vers- és kultúrtörténeti, illetve történelmi ismeretei a kötet teljes egészén nyomot hagynak, és egymást hivatottak alátámasztani, hitelt adva azon hipotézisek létezésének is, amelyeket az eddigiekben sem Gömöri György, sem pedig más „*balassológus*” nem tudott bebizonyítani, vagy pedig megcáfolni (ezen még nem igazolt fölvetések nagyszerű kiindulópontként szolgálhatnak a jövőbeli Balassi-kutatók számára).

Az említett lehetséges hipotézisek mellett mindenképpen kiemelendő a Gömöri György tanulmányaiban megjelent „létező tézissor” bemutatása is, melynek során szerzőnk olyan irodalmárok által megfogalmazott, Balassi Bálint életéhez és munkásságához fűződő megközelítéseket, elméleteket

idéz fel, finomít, vagy esetleg cáfol meg, mint Eckhardt Sándor, Varjas Béla, Kőszeghy Péter vagy Komlós Tibor. Ezen megközelítések közül a következőket érdemes kiemelnünk: az úgynevezett „BÁTHORY” vers szerzőségének problematikája, annak újszerű megvilágítása, Balassi Bálint némely költeményének (pl. *Katonaének*) manierista kontrasztokra épülő hatása, valamint a Célia-versek revíziója (utóbbiról szerzőnk úgy vélekedik, mint „habókos, délibábos” hipotézisről). Mindemellett pedig azt is meg kell jegyeznünk, hogy Gömöri nemcsak a többi kutató munkásságában foglaltakat, de a saját tanulmányaiban leírtakat is képes kellő kritikai szemlélődéssel (meg)figyelni és (át)írni.

A könyv egyik legfőbb érdekessége, ahogyan arra már a fűszöveg is felhívja az olvasó figyelmét, hogy nyomon követi a bemutatott kor egyik legnevesebb angol költőjének, Sir Philip Sidney-nek európai és magyarországi utazásait és a Balassi családhoz fűződő lehetséges kapcsolatait. A könyvben Sir Philip Sidney magyarországi kapcsolatairól és utazásairól egy teljes fejezeten át olvashatunk. A fejezetben Gömöri György teljes egészében közli azt a levelet, melyet Purkicher György Sir Sidney-nek címez, és amelyben egy olyan népballada gyökereit véli felfedezni, mely időben majdhogynem egyszerre tűnt fel mind a magyar, mind pedig a román, délszláv és bolgár népi irodalomban.

Ahogyan az az eddigiekből is tükröződni látszik, a kötet tartalma elsősorban a Balassi Bálint lengyelországi utazásaihoz köthető kapcsolat- és adatkeresésre összpontosít, mégsem hagyhatjuk figyelmen kívül a gyűjteményben megjelenő műelemzéseket, melyeket szerzőnk a lengyel, illetve magyar nyelvben és népszokásokban, valamint a történelemben és az irodalomban való jártasságával alkot meg, így nyomtatókósi ázokat a Balassi-életműben adott esetben egymástól olyannyira távol eső pontoknak a megjelenítését, mint a végvárak és királyi udvarok vi-

lága, Júlia (azaz Losonczy Anna) és Célia (Wesselényi Ferencné Szárkándi Anna) vagy az örömlányok és az Istenhez való fohász.

Következésképpen elmondhatjuk, hogy Gömöri György kötete azzal, hogy az eddigi műközpontú Balassi-kutatásokkal szemben az életrajzi-műfaji kutatásra összpontosít, sokat elárul Balassi Bálintról, életének adalékairól, eseményeiről, fő- és mellékszereplőiről, és

igyekszik a lehető legtöbb információt felfedni Balassi „rejtőzködéséről”, ám ennek ellenére a Balassit övező rejtélyek, a hozzá kapcsolódó még meg nem válaszolt kérdések legalább olyan biztos rejteket biztosítanak a reneszánsz költő számára a 21. században, mint amilyen biztos rejteket nyújtott számára Lengyelország öt évszázaddal ezelőtt.

Sipos Timea Noémi

KOLONIALIZMUS ÉS SZOCIALIZMUS: AZ ELYNYOMÁS MODERN EURÓPAI MODELLJEI

Post-Colonial Europe? Essays on Post-Communist Literatures and Cultures

■ A Róbert Gáfrik és Dobrota Pucherová szlovák akadémikusok által szerkesztett *Post-Colonial Europe? Essays on Post-Communist Literatures and Cultures* tanulmánykötet arra tesz kísérletet, hogy a posztsovjet Kelet-Közép-Európa önképét és traumafeldolgozását a posztkoloniális kritika módszereivel olvassa. A könyv létrejöttét a szerkesztők tágabb politikai kontextualizációval, az aktuális (2015) európai helyzet ismertetésével indokolják, szerintük Kelet-Ukrajna orosz megszállásához nagyban hozzájárult az ottani orosz kisebbség önrendelkezésére, nyelvi jogaira, illetve a történelmi érvekre hivatkozó beszédmód. Valójában az a diskurzus nem törekedett arra, hogy ténylegesen, minden függőségi irányba felmérje az adott kisebbség kitettségét, hanem a „nemzetegyesítés” címszava alatt az egyik nemzetállami jogtiprást másik nemzetállami kontextusba írta csak vissza; az elnyomott-elnyomó viszonyt nem törölte el, csupán megfordította.

Hasonló érvelésre (egyetlen alkalommal) e tanulmánykötetben is találunk példát.

Mykola Riabchuk regisztrálja az ukrán nyelv és kultúra periferikus helyzetét az egyszerre lokális és globális orosszal szemben, szövege a háttérben mégis tovább működteteti a kultúra organicitásának és a Kelet-Nyugat rejtett értékhierarchiájának programját: adottnak tételezi, hogy egy országban egyetlen nemzeti kultúrának kell dominálnia. Ha azt írja, hogy az ukrán kisebbségi kultúra a saját szuverén országában, akkor a szerző Ukrajnában kizárólag az ukrán etnikumot tekintti szuverénnek, és nem a mindenkor ukrain elnyomottakat törekszik emancipálni.

A *Post-Colonial Europe?*... tanulmányai ugyan nem ajánlanak fel azonnali és gyakorlati politikai cselekvésre alkalmas stratégiákat, de létrejöttük rögtön kettős célt szolgál: felmutatják a posztsovjet térség létező (emlékezet)politikai-kulturális-irodalmi beszédmódjainak problémás jellegét és a posztkoloniális kritika adaptálhatóságára/lefordíthatóságára való törekvésük közben az abban rejlő következtetlenségeket, kritikus pontokat is.